

FELNŐTT GYEREKEK CSÍNYEI

A Pygmalion Egerben

Shaw vígjátéki hősei nem éppen törekeny lelkek. Egy darabcska szívósságával élük végig a darabokat, a legrosszabb, ami történhet velük, hogy idegesek lesznek: felháborodnak, dühöngenek. Nem csoda: a szerző szilárd erkölcsi és társadalmi rendet rajzol köréjük. Ezt a rendíthetetlen rendet azután ernyedetlen szorgalommal csipkedi, erkölcsét az értelem nevében irracionálisnak, racionalitását a morál nevében erkölcstelennek ábrázolja. Szemében minden paradox, minden úgy van fordítva, ahogy éppen van. Így azután, ha minden megfordulna, akkor is fordítva maradna.

Nem csoda hát, ha az ókori szobrász, Pygmalion, és teremtménye, a szép Galathea történetéről, illetve annak modern változatáról, a „hercegnővé” varázsolt virágáruslányról nem a személyiség válsága, az elszemélytelenedés, elgépiesedés tragédiája jut Shaw eszébe. Hogy egy embert kiforgatnak eredeti mivoltából, az itt senkinek se fáj, még magának Lizának se.

Annyira nem a személyiségváltások számára problémát, nehézséget, hogy új helyzetében éppen a régi személyiség emléke zavarja, az, hogy Higgins és Pickering továbbra is a régi Lizát, a kiszolgáltatott virágáruslányt látja benne. Ő viszont erőfeszítései jutalmaként is elvárna, hogy a továbbiakban igazi társasági hölgynek tekintésék. Hiszen a tudós nyelvészek kísérlete talán leplezte a társadalmi hierarchia állását, bebizonyította, hogy a társadalmi helyzet pusztán fonetika, kiejtés, modor kérdése, de egy hajszálnyit sem görbített ezen az értékrenden. A polgári társadalom valószínűleg rugalmassággal képes integrálni mindent — ez szilárdságának titka.

Shaw látszólag pszichologizál — sokszor nem is annyira a darabjaiban, mint inkább a hozzájuk fűzött jegyzeteiben —, a lelkeket azonban igen egyszerűen látja. Szándékok,

Fráter Kata és Csendes László.

ERDEI KATALIN FELVÉTELE

törekvések, ésszerű belátások és észszerűtlen előítéletek, társadalmi beidegződések mozgatják figuráit. A külsőségek, a látszatok, a polgári rend álértékei teljesen meghatározák mozgásukat, cselekvéseiket. Mit sem tudnak Freud vagy Dosztojevszkij és Csehov, vagy akár a nyugati romantika felfedezéseiről. Oly egyszerű, megbonthatatlan lelkek, hogy már-már a szalonvígjátékok kliséire emlékeztetnek. De Shaw dramaturgiája ebben a tekintetben is borotvaélen táncol: nyelvet ölt a klisévilágra, de színpadán mégis ez az egyetlen lehetséges világ.

A Pygmalion egri előadásának rendezőjét, *Szőke Istvánt* szemlátomást nem különösebben érdekli e paradox dramaturgia kultúrtörténeti problematikussága, de az sem izgatja fel igazán, ahogyan a szerző borotvaéles elmével hámozza-boncolja a polgári létforma felszíni jelenségeit. Ő szekszonázó vígjáték-ként néhány rokonszenves nagy gyerek vidám történetét állítja színpadra, a tőle megszokott harsány lendülettel. Nem teóriák bizonyítása és cáfolata, nem szellemi kísérlet

folyik, hanem szó szerint az, ami elhangzik: egy bogaras professzor, amúgy neveletlen kivénhedt kamasz, kalandja egy talpraesett virágáruslánnyal.

Csendes László Higginsre e nemben remeklés. Annyira úriember, hogy egyáltalán nincs szüksége az úriembség külsőségeire, ő maga tehát eleven cáfolata mindannak, amit Liza példáján be akar és be is tud bizonyítani. Mellesleg az előítéletes gondolkodás paradoxonának ábrázolása így lesz teljes: valójában csak a nem igazi úriembernek kell személyazonosságát külsőségekkel bizonyítani. A fonetika professzora itt nem egyszerűen a szakmájába beleveszett bogaras tanár, hanem vásott kölyök és huncut aggasztán is egyszerre, aki innen is és túl is van a felnőttkomolyságon. *Bregyán Péter* Pickering ezredest jólékű, jótanuló, jól nevelt nagy gyerekeknek ábrázolja, aki csak vérmérsékletben különbözik szertelen barátjától, annak baklövéseit bölcs mosollyal igyekszik elsimitani. Liza alakjának, fejlődésének végpontjait *Fráter Kata* szélsőségesen elkülöníti egymástól, s a kétféle figura belső azonosságát görcsös erőszakosságában találja meg. Az a Liza, aki a számára érthetetlen helyzetben szinte foggal-körömmel védekezik, meg-lapul a jó modorú hölgyben is. *Agárdy Ilonának* hálás feladat a nyársat nyelt házvezetőnő, ő a folyamatos megbotránkozásba sok megértést is kever. *M. Horváth József* egyszerűen végigbohóckodja Alfred Doolittle szerepét, s ez egyáltalán nem idegen az erkölcsprédikátorra lett részeges szemetestől. *Bókai Mária* egyetlen mosolyból formálja meg Higginsné bölcs derűjét, *Ribár Éva* szívhez szólan vallya meg Eynsford Hillné szegénységét. *Csonka Anikó* Clarája igazi sznob, *Megyeri Zoltán* Freddy szerepében pedig az egyetlen igazi kölyök a sok felnőtt gyerek között.

Zappe László